

RAYMOND ARON'UN SAVAŞ VE BARIŞ YAKLAŞIMI

RAYMOND ARON'S APPROACH ON WAR AND PEACE

HATİCE RUMEYSA DURSUN*

ABSTRACT

This study aims to evaluate the approach of the French sociologist, journalist and international relations thinker Raymond Aron on war and peace. Aron, who presents an original approach to war and peace, mentions three different models of peace: balance, hegemony, empire. Aron also makes the typology of wars in modern times: nuclear war, popular war and interstate war. Based on these typologies, Aron argues that he has developed a multi-faceted approach to war and peace, and that these multifaceted analyzes are useful in understanding the present wars. Aron, who adopts an interdisciplinary perspective in his analysis, states that it is not possible to establish a general theory of international relations and that diplomatic-strategic attitudes are always shaped in an environment where there is a risk of war. The lack of a supreme authority in international relations that holds the monopoly of legitimate physical violence seems to be the main factor driving the states to enter the war in every period. According to Aron, in order to understand the structure of the international system, it is necessary to take into account the power relations between states and the nature of political regimes. This study analyzes Aron's approach to international relations; theoretical foundations of the international system, stability-instability types in the international system and Aron's approach to current wars.

Keywords: Raymond Aron, International System, Power Relations, Military Capacity, War, Peace, Cold War, Military Intervention.

ÖZ

Bu çalışma Fransız sosyolog, gazeteci ve Uluslararası İlişkiler kuramcısı Raymond Aron'un "savaş" ve "barış" konularındaki yaklaşımını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Orijinal bir yaklaşım ortaya koyan Aron üç farklı barış modelinden bahsetmektedir: denge, hegemonya, imparatorluk. Bununla da yetinmeyen Aron modern dönemde savaşların tipolojisini şöyle yapmaktadır: nükleer savaş, halk savaşı ve devletlerarası savaş. Bu tipolojilerden yola çıkan elinizdeki çalışma, Aron'un savaş ve barış konusunda çok yönlü bir yaklaşım geliştirdiğini ve bu analizlerin günümüzdeki savaşları anlama noktasında faydalı olduğunu savunmaktadır. Analizlerinde disiplinlerarası bir perspektif benimseyen Aron, uluslararası ilişkilerin genel bir teorisinin oluşturulmasının mümkün olmadığını ve diplomatik-stratejik tutumların her zaman savaş riskinin bulunduğu bir ortamda şekillendiğini belirtmektedir. Uluslararası ilişkilerde meşru fiziksel şiddetin tekeline elinde bulunduran bir üst otoritenin olmaması, devletleri her dönemde savaşa girmeye iten temel faktör olarak görünmektedir. Aron'a göre uluslararası sistemin yapısını anlamak için devletler arasındaki güç ilişkilerini ve siyasi rejimlerin yapısını dikkate almak gerekir. Çalışmada Aron'un uluslararası ilişkilere yönelik genel yaklaşımı; uluslararası sistemin teorik temelleri, uluslararası sistemdeki istikrar-istikrarsızlık çeşitleri ve Aron'un günümüzdeki savaşlara yönelik değerlendirmeleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Raymond Aron, Uluslararası Sistem, Güç İlişkileri, Askeri Kapasite, Savaş, Barış, Soğuk Savaş, Askeri Müdahale.

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2759-4550>

Giriş

Gazeteci, akademisyen, filozof, sosyolog ve Uluslararası İlişkiler kuramcısı olan Raymond Aron geride bıraktığı birçok eserle halen güncel sorunlara yönelik alternatif bakış açıları sunabilen bir isim olarak dikkat çekmektedir. Her ne kadar uluslararası ilişkilerde yakın geçmişteki çalışmalar rağbet görüyor olsa da (Hartog, 2003) Aron'un çalışmalarının günümüzdeki gelişmelere ışık tutacak nitelikte bir zenginliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Farklı disiplinlerden yararlanarak eserlerini geliştirdiği için kendisi “çok yönlü bir realist teorisyen” olarak tanımlanabilir (Battistella, 2012, Hassner, 2007). Aron'un yaşamı, XX. yüzyılın çatışmaları ile iç içe geçtiği için kendisinin uluslararası ilişkiler ve özellikle de savaş kavramı üzerinde yoğun bir şekilde çalıştığı görülmektedir. Yaşadığı dönemdeki savaşlar üzerinde çalışmalarını yoğunlaştıran Aron'un özellikle Prusyalı General Clausewitz'den etkilendiği görülmektedir. Tıpkı Clausewitz gibi Aron da savaş ve barış arasında bir süreklilik olduğunu vurgulamaktadır. Diğer bir ifade ile savaş ve barışı birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Dolayısıyla barışı düşünmek için savaşı düşünmek gerekir. Öyle ki uluslararası ilişkiler her zaman “savaşın gölgesinde” yaşanmaktadır (Aron 1962: 18). Clausewitz'in mantığını takip eden Aron'a göre, savaş zafer elde etmek için değil, barışın yeniden tesis edilmesi için “siyasetin bir aracı” olarak nitelendirilebilir (Aron, 1976 vol 1: 171).

Raymond Aron'un savaş ve barış konularında geliştirdiği özgün yaklaşım, Uluslararası İlişkiler (UI) disiplini de kendisini klasik realist düşünürlerden ayırtıran farklı bir yere sahip olmasına neden olmuştur (Hassner, 2007). Uluslararası ilişkilerde meşru fiziksel şiddetin tekeli elinde bulunduran bir üst otoritenin olmaması, Aron'a göre devletleri her dönemde savaşa girmeye iten temel faktördür (Aron, 1962: 82). Uluslararası sistemde her aktör egemendir ve kendi güvenliğini sağlamak durumundadır. Bu anarşi hali, uluslararası ilişkilerin potansiyel olarak şiddet içermesine neden olmaktadır. Buna ek olarak, devletlerin ulaşmak istediği hedeflerin çokluğu diplomatik-stratejik tutumların önceden tahmin edilebilmesini güçleştirmektedir. Aron'a göre, savaş ve barış alternatifini içinde bulunduran uluslararası sistemi anlayabilmek için, güç ilişkilerine ve siyasi rejimlerin iç özelliklerine birlikte bakmak gerekmektedir. Bu çalışmada, Aron'un uluslararası ilişkilere yönelik ortaya koyduğu özgün analize bağlı olarak savaş ve barış konularındaki değerlendirmeleri ele alınacaktır. Bu bağlamda, Aron'un uluslararası ilişkilere yönelik genel yaklaşımı; uluslararası sistemin teorik temelleri, uluslararası sistemdeki istikrar/sızlık çeşitleri ve Aron'un günümüzdeki savaşlara yönelik fikirleri üzerinde durulacaktır.

Raymond Aron ve Uluslararası ilişkiler

Aron, uluslararası ilişkilere ve savaş olgusuna yönelik yaklaşımını ortaya koyduğu 1962'de yayınlanan "*Paix et guerre entre les nations*" (*Uluslar arasında Barış ve Savaş*) kitabı ile Fransa'da siyaset biliminin ayrı bir bilimsel çalışma alanı olarak gelişmesine katkı sağlamayı amaçlamıştır (Holeindre, 2012a: 325). Duroselle (1962), Aron'un bu eserinin Uİ çalışmalarında bir dönüm noktası oluşturduğunu ve bu alanda "Fransız ekolü"nden bahsedilecek olursa bunun büyük ölçüde Aron'un çalışmaları sayesinde olduğunu belirtmektedir. Yine Duroselle'e göre, o zamana dek ne Amerika'da ne de Fransa'da uluslararası ilişkiler üzerine bu kadar kapsamlı bir çalışma ortaya konmamıştır (Duroselle, 1962: 966-967).

Bu noktada, Aron'un analizlerinde farklı disiplinlerden yararlandığı için Uİ alanında özgün bir yaklaşım geliştirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Sosyolog, gazeteci ve filozof olarak farklı alanlarda faaliyet gösteren Aron'un çok yönlülüğü Uİ kavramları hakkında yaptığı kapsamlı değerlendirmelerde de kendini göstermektedir. Aron, sosyolog kimliğiyle uluslararası anlama-ya çalışırken disiplinlerarası bir yaklaşım sergilemiş ve uluslararası ilişkileri sistem odaklı olarak incelemiştir. (Badie, 2005:15).

Aron genellikle Hans Morgenthau, Kenneth Waltz, Alexander Wendt ve Micheal Doyle gibi Uİ klasik düşünürleri arasında sınıflandırılmaktadır (Holeindre, 2012a: 321). Her ne kadar Aron, klasik realizmin temsilcileri arasında gösterilse de, klasik realizmin dar kalıplarını aşan ve bunları her yönüyle sorgulayan bir yaklaşım sergilemektedir (Frost, 1997: 143). Bununla birlikte, Aron'un eserlerinin genellikle kapsamlı bir şekilde okunup değerlendirilmediği söylenebilir (Roche, 2011: 11).

Aron'un uluslararası ilişkiler yaklaşımının temelinde 1938'de yayınlanan "*Tarih Felsefesine Giriş*" (*Introduction a la philosophie de l'histoire*) başlıklı doktora tezinin büyük etkisi olduğu bilinmektedir (Draus 1984 ; Mahoney 1992 ; Frost 1997 ; Launay 1995, 2007). Bu tezinde Aron, tarih ve siyaset arasındaki etkileşimi indirgemeci yaklaşımlardan kaçınarak anlamaya çalışmaktadır. İnsan eyleminin tarihsel koşullar içerisinde nasıl şekillendiğini eleştirel bir yaklaşımla değerlendirmeye çalışan Aron, devlet yöneticilerinin dış politika ve askeri strateji konusundaki tutumlarını yakından incelemektedir. Aron'a göre, insanlar tarihe yön verirler fakat hangi tarihsel gelişmelere yön verdiklerini önceden bilemezler (Holeindre, 2012a: 322). Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere Aron, insan davranışlarının rasyonel olarak tanımlanmasının mümkün olmadığını savunmaktadır. Benzer şekilde devletlerin de

dış politikasını yönlendiren farklı motivasyonlar bulunmaktadır (Aron, 1962: 28). Bu bağlamda, Aron uluslararası ilişkilerin sosyolojik olarak incelenmesi gerektiğine işaret etmekte ve bu şekilde devletlerarası çatışmalara neden olan koşulların aydınlatılmasının mümkün olduğunu vurgulamaktadır (Battistella, 2006: 125).

Aron, analizlerinde büyük bir sistem ya da büyük bir teori inşa etmeyi amaçlamamaktadır. Daha ziyade küresel koşulları ve rejimlere bağlı kavramları incelemektedir (Missika ve Wolton, 2004: 209). Uluslararası sistem analizinde tarihsel-sosyolojik ve göreceli bir yaklaşım benimseyen Aron, uluslararası ilişkilerin sosyolojik teorisinin mümkün olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla Aron, diplomatik ve askeri tarihi ya da uluslararası düzeni şekillendiren hukuki kuralları bilmenin ötesinde uluslararası sistemi oluşturan farklı devletler arasındaki ilişkileri yorumlamayı önemsemektedir (Holeindre, 2012a: 325).

Her ne kadar Aron, uluslararası sistem analizinde devletlerin iç yapılarını dikkate alsada, realizmin temel önermelerine bağlı kaldığını ve bunları uluslararası ilişkilerin değişmez özellikleri arasında gördüğünü belirtmek gerekir. Bu bağlamda, Aron'a göre devlet uluslararası ilişkilerin temel ve en önemli aktörüdür ve uluslararası ilişkiler "savaşın gölgesinde yaşanmakta ya da (...) doğası gereği savaş ve barış alternatifini içermektedir" (Aron, 1962: 82). Buna ek olarak, Aron devletlerin uluslararası ilişkilerde güç dengesi politikası izlemesi gerektiğini ve bu dengeyi bozabilecek aktörlere karşı çıkması gerektiğini vurgulamaktadır (Aron, 1962: 138).

Uluslararası Sistemin Teorik Temelleri

Aron, uluslararası sistemi, "karşılıklı ilişkiler yürüten ve genel bir savaşa katılma eğilimi olan siyasi birliklerden oluşan bir bütündür" (Aron, 1962: 105) şeklinde tanımlamakta uluslararası sistemi "partiler sistemi"ne (*systeme des partis politiques*) benzetirken tıpkı siyasi partiler arasında olduğu gibi devletlerin de kendi aralarında mücadele içinde olduklarına işaret etmektedir. Aron'a göre, uluslararası sistemin üyeleri büyük güçlerdir ve büyük savaşları yürütebilecek kapasiteye sahiptir. Dolayısıyla Aron'un perspektifinde tüm devletler değil, sadece askeri-siyasi kapasitesi yüksek devletler bu sistemi oluşturmaktadır. Nitekim, "güç ilişkilerinin yapılanması"na (*configuration du rapport des forces*) bağlı olarak sistemde belli kutuplaşmaların oluştuğu ifade edilebilir (Launay, 1995: 205). Bu kutuplaşmalar ise, kuvvetlerin diplomatik ve stratejik açıdan aktörler arasında nasıl dağıldığı ile ilişkilidir.

Bunlara ek olarak, Aron uluslararası sistemdeki savaş ve barış halini anlamayı sağlayacak iki kavram olan analizinde *güç* (*puissance*) ve *kuvvet* (*force*) kavramlarını farklı şekilde tanımlamaktadır. Özellikle günümüzdeki savaşlarda ne kadar güçlü ordulara ya da askeri kaynağa sahip olursa olsun büyük güçlerin mutlak bir zafer elde edemedikleri dikkate alınırsa, Aron'un bu kavramlara kazandırdığı anlam daha net görülecektir (Holeindre, 2012b: 446). Hem güç hem de kuvvet kavramları dış politikanın bir aracıdır. Aron, güç kavramını, “bir siyasi birliğin diğerleri üzerinde kendi iradelerini zorla kabul ettirme kapasitesi” olarak tanımlanmaktadır (Aron, 1962: 58). Esasen, “bir bireyin gücü, her şeyden evvel, diğer bireylerin duyguları ve davranışlarını etkileme kapasitesine bağlıdır” (Aron, 1962: 58). Bu tanımın klasik realist tanımdan farkı, güç kavramını rasyonel olarak tanımlamamasıdır. Esasen Morgenthau gibi klasik realistler güç kavramını rasyonel olarak tanımlamakta ve her devletin dış politikasında aynı ulusal çıkara ulaşmayı hedeflediğini vurgulamaktadır (Morgenthau, 2005:5). Aron ise, güç kavramının rasyonel bir tanımının yapılabileceğini düşünmemektedir. Aron, güç kavramını maddi imkânlardan ayrı ve insan ilişkileri ile bağlantılı olarak düşünmektedir. Aron'a göre, kuvvet “devletlerin elinde bulundurduğu zor kullanma ve baskı araçlarının tümünü kapsar” ve askeri kuvvet objektif olarak ölçülebilir (Aron, 1962: 133). Çok çeşitli kuvvetlerden bahsedilebilir: askeri kuvvetler, ekonomik ve ahlaki kuvvetler. Güç ise, “bu kuvvetlerin belirli koşullarda, belirli hedefler için kullanılmasıdır” (Aron, 1962: 59). Bu değerlendirmelerden de anlaşılacağı gibi, güç kuvveti yönlendirme ve onu kullanma kapasitesidir. Fiziki anlamda hangi düzeyde kuvvete sahip olursa olsun eğer bir ordu, bu sahip olduğu kuvveti yönlendirecek iradeye ve hedefe sahip değilse pekâlâ savaşlarda başarısız olabilir. (Aron, 1962: 67).

Güç ve kuvvet kavramları arasındaki farklılıklara dikkat çeken Aron, aynı zamanda uluslararası sistemleri de ikiye ayırmaktadır: *homojen sistemler* ve *heterojen sistemler*. “Devletlerin aynı politika yaklaşımını benimsediği sistemleri homojen sistemler olarak nitelendiriyorum. Buna karşılık, devletlerin farklı ilkelere göre şekillendiği ve çelişkili değerleri benimsediği sistemler ise heterojen sistemlerdir (Aron, 1983: 108). Aron, bahsettiği bu iki uluslararası sistemden yola çıkarak devletlerin dış politikalarında çok çeşitli hedeflere ulaşmaya çalıştığını ve bu nedenle ulusal çıkarın rasyonel olarak tanımlanmasının mümkün olmadığını vurgulamaktadır.

Benzer şekilde Aron, ulusal çıkarın devletlerin iç siyasetinden ve farklı sınıfların beklentilerinden ve siyaset algılamasından bağımsız bir şekilde

tanımlanmayacağını belirtmektedir (Aron, 1962: 101). Dolayısıyla, uluslararası sistem aynı zamanda kendisini oluşturan siyasi birliklerin ulusal rejimlerinin bir fonksiyonudur (Huntzinger, 1987: 164). Aron, homojen sistemlerde devlet yöneticilerinin benzer dünya görüşüne sahip oldukları için savaş ihtimalinin daha zayıf olduğuna işaret etmektedir. XIX. yüzyılda uluslararası sistemde barışın hâkim olması Aron'a göre, o dönemde hükümetlerin çıkarları ve ideolojilerinin birbiriyle örtüştüğü Kutsal İttifak'ın varlığı ile açıklanabilir (Battistella, 2006: 127). 1815 Viyana Kongresi'nin ardından Avusturya, Rusya ve Prusya'nın öncülüğünde kurulan Kutsal İttifak ülkeleri İncil'in buyrukları doğrultusunda hareket edeceklerini ve herhangi bir ihtilal hareketi bu ülkelerde iktidarı tehdit ederse, diğerleri buna karşı çıkacak ve hatta asker göndererek mevcut iktidara destek olacaktı (Erkan, 2010: 99).

Yine homojen sistemlerde her ne kadar aralarında anlaşmazlıklar olsa da, devletler uzlaşmanın bir yolunu bulabilirler. Dolayısıyla devletlerin ulusal çıkarlarının bu sistemlerde sürekli olarak birbiriyle çatışmadığı söylenebilir (Launay, 1994: 205). Diğer taraftan, heterojen sistemlerde devletler arasında derin ideolojik farklılıklar bulunmaktadır ve bu farklılıklar devletler arasında uzlaşmanın sağlanmasını engeller. Devlet adamlarının çıkarlarının bağdaşmaması, devletler arasında çatışma ve savaş riskini arttırmaktadır (Aron, 1962: 109).

Homojen ve heterojen sistemleri tanımlamakla yetinmeyen Aron, uluslararası sistemlerin istikrar/sız/lığı anlamak adına ikinci bir tipoloji daha ortaya koymaktadır: tek kutuplu, çift kutuplu ve çok kutuplu uluslararası sistemler. Yine Aron'a göre, çok kutuplu sistemlerde ittifaklar geçicidir ve siyasi birliklerin birçoğu belli bir ittifaka bağlı değildir. Diğer taraftan çift kutuplu sistemlerde ittifaklar kalıcıdır ve siyasi birlikler, öyle ya da böyle iki kutuptan birine yakındır (Aron, 1962: 147). İki kutuplu sistemin yapısal özelliklerinden birisi, çok kutuplu bir sistemden daha istikrarsız olması ve genel savaş çıkması ihtimalinin daha fazla olmasıdır. Esasen, tüm siyasi birliklerin iki kutuptan birine bağlı olması nedeniyle “yerel nitelikteki her türlü çatışmanın sistemin tamamını ilgilendirmektedir” (Aron, 1962: 148). Bu tanımlamalardan yola çıkan Aron, modern dönemde etkili olan iki uluslararası sistemi örnek olarak göstermektedir. 1648'de imzalanan ve Avrupa'da Otuz Yıl Savaşları'nı bitiren Vestfalya Barış Antlaşması ile kurulan Vestfalya sistemi çok kutuplu ve homojen bir sistem olarak öne çıkmaktadır. Esasen, Vestfalya sisteminde devletler arasındaki ilişkilerde hukukun ve diplomasinin etkin olması sistemin homojen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Devletler arasındaki toprak mücadeleleri ideolojik bir nitelik kazanmamış ve devletler birbirinin siyasi rejimlerini karşılıklı olarak kabullenmiş görünmektedir (Holeindre, 2012b: 444). Öte yandan, Vestfalya sisteminin sona ermesi ile uluslararası sistem liberal demokrasilerin olduğu Batı ve komünist Sovyet bloku olmak üzere iki kutuplu ve heterojen bir nitelik kazanmıştır. İki kutuplu ve heterojen bir sistem olan Soğuk Savaş döneminin istikrarsız olması, iki kutup arasındaki ideolojik farklılıktan kaynaklanmaktadır (Battistella, 2006: 127). Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle bu sistemin yerini çok kutuplu ve *heterojen* bir sisteme bıraktığı söylenebilir (Holeindre, 2012b: 444). Çin ve Hindistan gibi yükselen büyük güçlerin Amerikan hakimiyetine ciddi bir meydan okuma oluşturduğu bu yeni sistemde tek bir kutuptan ziyade birçok kutubun rekabet içinde olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu yeni sistemde devletlerin aynı değerleri benimsemediği ve ideolojik olarak ayrıştığı söylenebilir. Batı demokrasilerinin git gide daha fazla prestij kaybettiği ve Batılı değerlerin her geçen gün daha açıkça eleştirildiği heterojen bir yapı söz konusudur.

Uluslararası Sistemin İstikrarı ya da İstikrarsızlığını Anlamak

Aron'un perspektifinde “barış güç yani siyasi birliklerin birbirini etki altına alma kapasitesi üzerine inşa edilmektedir” (Aron, 1962: 158). Barış zamanında güç ilişkileri, aktüel ve potansiyel kuvvetlerin göreceli bir yansımasıdır. Buna göre, üç farklı barış modelinden bahsedilebilir: *denge*, *hegemonya* ve *imparatorluk*. Devletler arasındaki güç ilişkileri dengede olduğunda *denge* barışı; devletlerden biri diğerleri üzerinde hâkimiyet sağladiysa *hegemonya* barışı; bir devletin bağımsızlığını kaybeden siyasi birlikler üzerinde hükmettiği takdirde ise *imparatorluk* barışından bahsedilebilir. Aron, hegemonya barışında her devletin bir diğerini rakip olarak gördüğü için bu barışın geçici ve istikrarsız olduğunu savunmaktadır. Öte yandan, çok kutuplu ve denge barışının olduğu bir sistemde devletler karşılıklı olarak birbirlerini kabul ettikleri için bu sistemin daha istikrarlı olduğu söylenebilir.

Uluslararası sistemin yapısı ve ilişkili farklı barış modellerini tanımlayan Aron modern dönemde savaşların da tipolojisini ortaya koymaktadır: *Nükleer savaş*, *halk savaşı* ve devletlerarası savaş. Nükleer savaş atom bombası riski ile ortaya çıkmıştır. Halk savaşı ise ulusal bağımsızlık mücadelelerinde ve devrimci çatışmalarda kendini göstermektedir. Diğer taraftan, devletlerarası savaş modern Avrupa'da II. Dünya Savaşı'na kadar Batılı devletlerin yöneldiği “klasik” savaş türü olarak nitelendirilebilir (Aron, 1976, vol. 2: 185).

Bu tipolojilere ek olarak, Aron savaşın ve barışın tesisini etkileyen bazı faktörlerden bahsetmektedir. Bunlar; “devletlerin iç politikası”, “tarihi fikirler”, “silahların ve askeri malzemenin yapısı”. Aron bu değerlendirmelerden yola çıkarak barışın devletlerin hedefleri doğrultusunda şekillendiğine işaret etmektedir. Ulusal savaşlar, sömürge savaşları, hanedanlık savaşları ve feodal savaşların olması devletlerin iç politikasının savaşların ortaya çıkmasında büyük rol oynadığını göstermektedir. Devlet yöneticilerinin meşru ve gayrimeşru algısı, savaşa ve diplomasiye yönelik vizyonları çatışmalara zemin hazırlayan bir ortam sunabilir. Tarihi fikirler de savaşların temelinde yer alabilirler. Dini ve ideolojik değerler, ulusal irade gibi faktörler devlet adamları tarafından siyasi hedeflere ulaşmak için kullanılabilir. Dolayısıyla Aron’a göre, askeri kaynaklar ve tarihi fikirler birbiriyle ilişkilidir. Nitekim, siyasi ve askeri örgütlenmeler arasında yüzyıllar boyunca bir etkileşim bulunduğunu görmek mümkündür. Askeri imkânların kullanılması ve askeri tekniklerin gelişmesi ile birlikte düşmanı yok etme kapasitesi de artmaktadır (Aron, 1962: 165).

Aron, her ne kadar askeri tekniklerin önemini vurguluyorsa da, modern dönemde savaşların farklı bir boyut kazandığına dikkat çekmektedir. 1951’de yayınlanan *Les guerres en chaîne (Zincirleme Savaşlar)* isimli kitabında 1945’ten itibaren büyük güçlerin “atom çağına”, sömürge toplumlarının ise bağımsızlıklarını elde etmek için “gerilla çağına” girdiklerini ifade etmektedir (Aron, 1951: 196). Bir tarafta tamamen tekniğe dayalı bir savaş metodu olan atom bombası, diğer tarafta ise, büyük ölçüde insani faktörün öne çıktığı gerilla metodu Soğuk Savaş döneminde varlığını göstermiştir. Atom bombasını kullanma potansiyeline nükleer güçler karşısında askeri teknik ve donanım noktasında çok zayıf güçlerin karşı koyması kolay değildir. Bunlara ek olarak, Aron devletlerarası savaşların tamamen sona ermemekle birlikte nükleer savaş ve gerilla savaşının daha fazla öne çıktığını vurgulamaktadır:

Soğuk Savaş iki farklı tarihsel gelişmenin kesiştiği noktada yer almaktadır. Bir tarafta nükleer bomba ve balistik teçhizat gelişmekte, daha yıkıcı silahlar ve daha hızlı taşıtlar sürekli yenilenmekte; diğer tarafta ise fiziksel şiddetin olduğu çatışmaların psikolojik faktörü öne çıkmaktadır. Bu iki gelişmenin birlikte yaşanması anlamlıdır: kuvvet araçları insan ölçeğini aştıkça daha az kullanılabilir hale gelmektedir. Savaş tekniğinin ölçsüz olması, savaşı kendi özüne geri getirmektedir. Böylece, ya tehdit eylemin yerine geçmekte ya da büyük güçlerin karşılıklı güçsüzlüğü doğrudan çatışmalara engel olmakta, (...) dağılık ve örtülü şekilde şiddetin alanını genişletmektedir (Aron, 1962: 179).

Böyle bir ortamda büyük güçler karşısında askeri açıdan mücadele kapasitesi olmayan küçük güçler ise düzenli orduları, askeri sanayileri ve nükleer

patlayıcıları olmadığı için gerilla tipi savaflara yönelmektedir (Aron, 1957: 338). Bu tip savafta asıl hedeflenen zayıfın güçlüyü moral olarak zayıflatmaya çalışmasıdır. Nitekim her türlü gerilla savaşının ortak noktası “savaşın kontrolünü düzenli ordulara bırakmamaktır. Siviller kendiliğinden ya belli bir emir üzerine kendi usullerince ordulara karşı savaflar (Aron, 1957: 295-296). Bu açıdan değerlendirildiğinde gerilla tipi savaş aslında “siyasi bir eylem değil, bir mücadele tekniğidir. Fakat bu mücadele tekniği (bireysel suikastlar, küçük gruplara yapılan ani saldırılar ve düzenli mücadelenin reddi) devrimci bir eylem olarak nitelendirilebilir (Aron, 1957: 295-296). Aron, XX. yüzyılda gerilla tipi savaş siyasi nitelik kazanıp yaygınlaşmasını sömürgeciliğin sona ermesiyle “ulusal kurtuluş” savafları olarak bilinen savaflarla örnelemektedir.

Bu bağlamda, özellikle Cezayir Savaşı’nda askeri donanımdan ziyade siyasi unsurların savaşın sonuçlarını belirlediği söylenebilir. Cezayir Savaşı’nda *Front de Libération Nationale (FLN)*’ye bağlı isyancılar Fransız ordusu karşısında askeri üstünlükleri olmadığı halde, psikolojik üstünlüklerini siyasi hedeflerine ulaşmak için iyi değerlendirmişlerdir. Her ne kadar Fransız ordusu askeri açıdan bu isyancılar karşısında üstün olsa da, “Fransız ordusu Cezayir’de Cezayir vatanseverliği karşısında Fransız vatanseverliği yaratamazdı” (Aron, 1976 vol. 2: 220). Diğer taraftan, “Fransa Cezayir’deki vatandaşlarının güvenliğini sağlamak uğruna Cezayir’deki egemenliğini sürdürmek için anakaradaki vatandaşlarını da her türlü bedeli göze almaya ikna edemezdi” (Aron, 1976 vol. 2: 220). Tüm bunlara ek olarak Aron, Cezayir Savaşı’nda Avrupalıların prestij kaybettiğini, sömürgeci iradenin tepki topladığını ve Cezayir’deki isyancıların bağımsızlık hedefi doğrultusunda geniş kitleleri harekete geçirdiğini belirtmektedir (Aron, 1957: 297-298). Nitekim, tüm bu koşullar gerillanın savaşı kazanmasını sağlamıştır.

Dolayısıyla Cezayir Savaşı, aslında psikolojik ve insani faktörlerin, askeri ve stratejik faktörlerden daha önemli hale geldiğini açıkça göstermektedir. Aron’a göre sanayileşmemiş toplumların XX. yüzyılda keşfettikleri gerilla tipi savaş modeli kendilerini güçlü ordular karşısında savunmalarını sağladı. Böylece, askeri teknik açıdan geride olsalar bile savafta üstün gelebildiler (Aron, 1962: 67). Bazı durumlarda psikolojik açıdan üstün olmak ve düşmanı bu şekilde yıpratmak savaşın gidişatını bütünüyle değiştirebilir. Dolayısıyla, sadece askeri kapasiteyi ölçerek bir topluluğun savaftaki etkisini ya da etkisizliğini önceden bilmek çok mümkün görünmemektedir. Benzer şekilde, Cezayir Savaşı’nda savaşın gidişatını Fransa’nın aleyhine değiştiren

temel faktörün Cezayir halkının bağımsızlığa duyduğu özlem ve istek olduğu söylenebilir.

Raymond Aron ve Günümüzdeki Savaşlar

Her ne kadar Aron Soğuk Savaş döneminde yaşamış olsa da, yaptığı analizler XXI. yüzyıldaki savaşların anlaşılmasına da ışık tutmaktadır. Nitekim günümüzdeki savaşlar da askeri açıdan oldukça donanımlı büyük güçler ve kendilerini savunma kapasitesi sınırlı olan daha küçük güçler arasında yaşanmaktadır. Günümüzde özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Ortadoğu Batılı demokratik rejimlerin kendilerine tanımladıkları “düşman” olarak tanımladıkları Ortadoğu karşısında sahip oldukları askeri teknik ve kapasiteyi kullandığı yeni savaşlara (2001’de Afganistan, 2003’te Irak ve günümüzde Suriye’deki savaş) sahne olmaktadır. Özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından Batı medyasında ve akademik çevrelerinde, şiddet, İslam ve terörizm gibi kavramların eş anlamlı kullanıldığını ve Batı demokrasilerinin İslam Dünyası’nı kendisine “yeni bir düşman” olarak tanımladığını görmek mümkündür (Asad, 2007: 21).

Batı demokrasilerinin İslamcılarını kendileri açısından bir düşman olarak nitelendirmelerinin temelinde İslam ve demokrasinin birbiriyle bağdaşmadığı varsayımının bulunduğu söylenebilir. Bu bağlamda, Huntington’ın “Medeniyetler Çatışması” tezinin Batı’da İslam algısını etkilediği görülmektedir. İslam’ın Batı’nın değerleri açısından bir tehdit oluşturduğunu savunan Huntington gibi İslam ülkelerinin demokratikleşemeyeceğini düşünen birçok entelektüel bulunmaktadır (Huntington, 1993; Lewis, 1990; Choeiri, 1996). Lewis, İslam ülkelerinin Batı’nın ulaştığı gelişme düzeyine ulaşmadığını ve demokrasinin bu ülkelerde yerleşemeyeceğini savunmaktadır (Lewis, 1990; Lewis, 1993). Asad’a göre,

“Uzun zamandan beri din bir şiddet kaynağı olarak görülmektedir. İslamiyet (ideolojik gerekçelerle) modern Batı’da tam da bu şekilde takdim edilmiştir: terbiye edilmemiş, keyfi, olağanüstü baskıcı. “İslamiyet”, “modern dünya” ve “siyaset felsefesi” uzmanları da İslam dünyasına, sekülerizmi benimseyip modernliğe girmeyi başaramadığı ve şiddet içeren kökenlerinden kopma basiretini gösteremediği için verip verdiğini göstermektedir” (Asad, 2007: 21).

İslam’ın demokrasi ile bağdaşmadığı ve şiddetin kaynağı olduğu yönündeki değerlendirmeler, Batı ülkelerinin İslamiyet’i bir tehdit olarak görmesine zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla “teröre karşı savaş” söylemiyle yeni bir dönem başlamış, İslamiyet ve Arap halkları terör eylemlerinden sorumlu tutar hale gelmiştir (Asad, 2007: 19). Yine bu durumun bir sonucu olarak başta

Amerika olmak üzere Batılı ülkeler İslam dünyasına müdahale etmek için geçerli bir neden üretmişlerdir. 2003'te Irak'a demokrasi getirmek için yapılan askeri müdahalenin demokrasinin tesisini sağlamadığı ve ülkeyi büyük bir istikrarsızlığın içine sürüklediği bugün net bir şekilde görülebilmektedir. Arap Baharı'nın ardından demokratik şekilde göreve gelen İslamcıların Mısır'da ordu tarafından devrilmesine Batı demokrasilerinin sessiz kalması düşündürücüdür.

Bu bağlamda, Aron'un Soğuk Savaş döneminde Batı demokrasilerinin Sovyet toplumlara karşısında nasıl davranması konusundaki değerlendirmeleri anlamlı görünmektedir. Aron'a göre, Batı, "medenileştirici bir misyon" üstlendiğini zannederek Sovyetik rejimleri dışı açılmaya zorlama ya da Doğu Avrupa ülkelerini "kurtarmaya" çalışma hakkına sahip değildir. (Aron, 1962: 677). Aron'un perspektifinde eğer bir dönüşüm olacaksa bu Sovyet rejimlerinin kendi içinde başlamalıdır. Aron bu durumu "birlikte var olma" (*coexistence*) olarak nitelendirmektedir. Dolayısıyla, Batı, Sovyet bloğunun totaliter yapısı karşısında çoğulculuğu savunmalı ve sahip olduğu değerleri çiğnememelidir. Aron'a göre eğer Batı zafer kazanmak istiyorsa, "kan dökmeden elde edilen ve uzlaşmanın kapısını aralayan zafer tüm zaferler içinde en etkili olandır" (Aron, 1962: 678). Dolayısıyla asıl önemli olan bizi yok etmek isteyeniyi yok etmek değil, onu barışa ve hoşgörülü olmaya ikna edebilmektir. Demokratik rejimlerin bulunduğu ülkelerin totaliter rejimlerin hüküm sürdüğü ülkelerin kullandığı yöntemleri kullanması kendi ilkelerini ve değerlerini hiçe sayması anlamına gelir (Aron, 1962: 686). Bu durumda Batılı ülkelerin gerçek bir zafer elde ettiğini söylemek zor olacaktır.

Özetlemek gerekirse, demokratik ülkeler iç politikalarında bağlı oldukları siyasi ve ahlaki değerleri görmezden gelecek şekilde diğer ülkeleri demokratikleştirmek uğruna askeri müdahalelerde bulunmamalıdır. Böyle tutarsız bir tutum, Batı demokrasilerinin itibarını ve değerlerini her açıdan olumsuz etkileyecektir. Aron'un değerlendirmeleri günümüzde Batılı ülkelerin özellikle Ortadoğu'daki İslam ülkelerine yönelik haksız müdahalelerinin aslında savundukları değerlerle nasıl çeliştiğini gözler önüne sermektedir. Ortadoğu'da terörizm ve otoriter yapıları bahane ederek Batı'nın mevcut rejimleri devirmeye çalışması, Batı'nın kendisiyle çelişen bir tutum içine girdiğini kanıtlamaktadır. Nitekim, askeri açıdan üstün olsa dahi, haksız bir şekilde yaptığı müdahaleler nedeniyle Batı'nın aslında Ortadoğu'daki mücadelelerde psikolojik bir üstünlük sağlaması ise mümkün görünmemektedir. Tam da bu noktada, Aron'un belirttiği gibi askeri kapasite açısından ne kadar üstün

olursa olsun bir ordu psikolojik olarak üstünlüğü sağlayamadığı takdirde savaşı kaybedecektir.

Sonuç

Aron'un uluslararası sistemde savaş ve barış konularındaki yaklaşımı günümüzde halen uluslararası sistemi anlamak açısından geçerli görünmektedir. Esasen, Aron'un eserlerinde ortaya koyduğu teorik çerçeve XXI. yüzyıldaki savaşların yapısını ve dönüşümünü değerlendirmeye imkân sağlamaktadır. Aron'un sunduğu teorik arka planın bugün hala geçerliliğini koruması, aslında kendisinin tarihsel gelişmeleri tek bir yönüyle açıklamaya çalışan analizlerden uzak durmasının bir sonucu olarak düşünülebilir.

Ekonomi teorilerine benzer şekilde, UI'nin genel bir teorisinin oluşturulmasının mümkün olmadığını savunan Aron, "ulusal çıkar" kavramının rasyonel olarak tanımlanamayacağını savunmuştur. Dolayısıyla, uluslararası ilişkiler teorisi ancak sosyolojik bir teori olabilir. Devletlerarası ilişkiler doğası gereği savaş ve barış alternatifini kapsamaktadır. Bununla birlikte devletlerin dış politikasını belirleyen yegâne unsur güç ilişkileri değildir. Devletler güçlü olmayı isterler fakat güçlü olmak aslında başka bir hedefe ulaşılması için gereklidir. Dolayısıyla fikirler, ideolojiler ve duygular da devlet adamlarının kararlarında belirleyici bir rol oynayabilir. Bunun bir sonucu olarak, devletlerin iç politikası uluslararası sistemin yapısını etkilemektedir.

Bunlara ek olarak, "güç" ve "kuvvet" kavramlarını birbirinden ayıran Aron, askeri açıdan kuvvetli olmanın tek başına zafer kazanmaya yetmeyeceğini vurgulamaktadır. Asıl önemlisi, bu askeri kapasiteyi etkili kullanabilecek bir iradeye ve inanca sahip olabilmektir. Savaş ve barışın farklı şekiller alabileceğine işaret eden Aron, insani faktörlerin savaşlarda belirleyici bir etkisi olabileceğini ortaya koymaktadır. Nitekim, Cezayir Savaşı'nda Fransız ordusu karşısında gerilla tipi bir mücadele yürüten FLN yanlısı isyancıların bağımsızlık idealini savunduğu için sonuçta Fransa'nın Cezayir'in bağımsızlığını tanımak durumunda kaldığını söylemek mümkündür.

Özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından Batılı güçlerin Ortadoğu'da demokrasiyi tesis etmek adına giriştiği savaşlarda da psikolojik faktörün üstün geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Aron'un da belirttiği gibi, demokrasiyi zorla başka toplumlara dayatmak ancak Batı'nın savunduğu insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi ilkelere zarar verecektir. Batı kendisine yönelik saldırılara benzer şekilde karşılık verdiği takdirde kendi değerleri ile çelişmeye başlamaktadır. Yine Aron'a göre, gerçek anlamda

barışın tesis edilebilmesi için otoriter rejimlere dışarıdan askeri müdahalelerde bulunmak yanlış bir stratejidir. Her türlü demokratik dönüşüm siyasi sistemlerin kendi içinde başlamalı ve bu şekilde gelişmelidir. Batı demokrasileri ise “medenileştirici bir misyon” üstlenerek diğer ülkelere müdahale etmek yerine “birlikte var olma” anlayışını benimsemelidir. Uluslararası sistemde barış ancak bu şekilde sağlanabilir.

Kaynakça

- ARON, R. (1938). *Introduction à la philosophie de l'histoire. Essai sur l'objectivité historique*, Paris, Gallimard.
- ARON, R. (1951). *Les Guerres en chaîne*, Paris, Gallimard.
- ARON, R. (1957). *Espoir et peur du siècle. Essais non partisans*, Paris, Calmann-Lévy.
- ARON, R. (1962). *Paix et guerre entre les nations*, Paris: Calmann-Lévy
- ARON, R. (1976). *Penser la guerre, Clausewitz*, vol. 1 et 2, Paris, Gallimard.
- ARON, R. (1983). *Mémoires. 50 ans de réflexion politique*, Paris, Julliard.
- ASAD, T. (2007). *Sekülerliğin Biçimleri: Hristiyanlık, İslamiyet ve Modernlik*, Metis Yayınları, İstanbul.
- BADIE, B. (2005). “Raymond Aron, penseur des relations internationales. Un penseur “à la française” ?”, *Études du Centre français de recherche en sciences sociales (CEFRES)*, no 5.
- BATTISTELLA, D. (2006). *Théories des relations internationales*, Paris: Presses de Science Po.
- BATTISTELLA, D. (2012). “Raymond Aron, réaliste néoclassique”. *Études internationales*, 43(3): 371-388.
- CHATON, G. (2012) “Pour un machiavélisme postkantien: Raymond Aron, théoricien réaliste hétérodoxe”, *Études internationales*, 43(3): 389-403.
- COUEIRI, Y. (1996). “The Political Discourse of Contemporary Islamist Movements”. In A. E.Sidahmed ve A. Ehteshami (Ed.). *Islamic Fundamentalism*, Boulder : Westview Press.
- DRAUS, F. (1984). “Raymond Aron et la politique”, *Revue française de science politique*, vol. 34/6 : 1198-1210.
- DUROSELLE, J. B. (1962). “Paix et guerre entre les nations : la théorie des relations internationales selon Raymond Aron”, *Revue française de science politique*, 12 année, n°4, 963-979.
- ERKAN, S. (2010). “Savaş ve Barış Bağlamında XIX. Yüzyıl Uluslararası İlişkileri'nin Özellikleri”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22: 93-115.
- HASSNER, P. (2007). “Raymond Aron : Too Realistic to Be A Realist ?”, *Constellations*, 14(4): 498-505.
- HARTOG, F. (2003). *Régimes d'historicité. Présentisme et expérience du temps*, Paris, Seuil.

- HOLEINDRE, J. V. (2012a) "Introduction : Raymond Aron, un classique de la pensée internationale?" , *Études internationales*, 43(3): 321-338.
- HOLEINDRE, J. V. (2012b). "Survivre, c'est vaincre ? : La pensée stratégique de Raymond Aron à l'épreuve des guerres de notre temps". *Études internationales*, 43(3), 439-457
- HUNTINGTON, S. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.
- HUNTZINGUER, J. (1987) *Introduction aux relations internationales*, Paris: Seuil.
- LEWIS, B. (1990). "The Roots of Muslim Rage". *The Atlantic Monthly* 266 (3): 47-60.
- LEWIS, B. (1993). Islam and Liberal Democracy. *The Atlantic Monthly* 271 (2):89-98.
- LAUNAY, S. (1995) *La pensée politique de Raymond Aron*, Paris : Presse universitaire de France.
- LAUNAY, S., (2007), "Raymond Aron : From the Philosophy of History to the Theory of International Relations", dans D. MAHONEY et B. J. FROST (dir.), *Political Reason in the Age of Ideology : Essays in Honor of Raymond Aron on the 100th Anniversary of His Birth*, New Brunswick / Londres, Transaction Publishers : 195-210.
- MAHONEY, D. J., (1992). *The Liberal Political Science of Raymond Aron*, Rowman & Littlefield.
- MISSIKA, J. ve Wolton, D. (2004). *Raymond ARON, Le spectateur engagé*, Paris, Éditions de Fallois.
- MORGENTHAU, H. J., [1948] 2005. *Politics Among Nations : The Struggle for Power and Peace*, New York, McGraw-Hill
- ROCHE J. J., 2011, Raymond Aron, un demi-siècle après *Paix et guerre entre les nations* (1re partie), *Revue de défense nationale*, 736 : 7-18.